

Program usposabljanj za zdravstveno varstvo rastlin in preprečevanje širjenja škodljivih organizmov – Better Training for Safer Food (BTSF)

Training programme on plant protection and prevention of the spread of harmful organisms – Better training for safer food (BTSF)



Luka CAPUDER¹, Andrej VERTELJ², Matevž KONJAR²

Izvleček:

Usposabljanja Better Training for Safer Food (BTSF), ki potekajo na pobudo Evropske komisije so ključnega pomena za krepitev strokovnega znanja in enotnega izvajanja fitosanitarnih ukrepov v Evropski uniji, saj omogočajo boljše razumevanje zakonodaje, zgodnje odkrivanje karantenskih škodljivih organizmov ter učinkovitejše odzive ob pojavu škodljivcev. V letu 2025 smo se posamezni fitosanitarni pregledniki zaposleni na Gozdarskem inštitutu Slovenije in Zavodu za gozdove Slovenije udeležili treh usposabljanj: »Plant Health Surveys«, namenjenega načrtovanju in izvedbi programov preiskav; »New Plant Health Regime«, ki je obravnavalo zakonodajo Evropske unije, kategorizacijo škodljivih organizmov in nadzor nad premiki blaga; ter »Contingency Planning for Priority Pests«, osredotočenega na pripravo načrtov izrednih ukrepov ob izbruhih prednostnih karantenskih škodljivih organizmov. Usposabljanja so vključevala teoretične vsebine, terenske prikaze, analize primerov in simulacije izrednih dogodkov, ki so omogočili praktično razumevanje fitosanitarnih postopkov ter izmenjavo dobrih praks med državami članicami. Pridobljeno znanje bomo uporabili za izboljšanje zasnove in izvajanja nacionalnih programov preiskav, krepitev medinstitucionalnega sodelovanja, posodobitev postopkov kriznega odzivanja ter učinkovitejše obveščanje javnosti in deležnikov. S tem prispevamo k večji pripravljenosti Slovenije na fitosanitarna tveganja ter k bolj usklajenemu in zanesljivemu sistemu varstva rastlin na ravni EU.

Ključne besede: zdravstveno varstvo rastlin, karantenski škodljivi organizmi, programi preiskav, zakonodaja, načrti izrednih ukrepov

Abstract:

Better Training for Safer Food (BTSF) trainings, organized on the initiative of the European Commission, are crucial for strengthening expertise and ensuring the harmonized implementation of phytosanitary measures in the European Union, as they enable a better understanding of legislation, early detection of quarantine pests, and more effective responses in the event of pest outbreaks. In 2025, individual phytosanitary inspectors employed at the Slovenian Forestry Institute and the Slovenia Forest Service attended three trainings: "Plant Health Surveys", focused on planning and conducting survey programs; "New Plant Health Regime", which addressed EU legislation, pest categorization, and the control of host commodity movements; and "Contingency Planning for Priority Pests", centred on preparing contingency action plans in response to outbreaks of priority quarantine pests. The trainings included theoretical content, field demonstrations, case analyses, and simulations of emergency events, providing practical insight into phytosanitary procedures and facilitating the exchange of best practices among EU Member States. The knowledge gained will be used to improve the design and implementation of national survey programs, strengthen interinstitutional cooperation, update emergency response procedures, and enhance communication with the public and stakeholders, thereby contributing to better preparedness for phytosanitary risks in Slovenia and to a more harmonized and reliable plant health system at the EU level.

Key words: Plant health protection, quarantine pests, plant health survey programmes, legislation, contingency plans

1 UVOD

1 INTRODUCTION

V Sloveniji javno pooblastilo, ki ga izda Uprava Republike Slovenije za varno hrano, veterinarstvo in varstvo rastlin (UVHVVR), za izvajanje nalog zdravstvenega varstva rastlin v gozdarstvu

opravlja Gozdarski inštitut Slovenije (GIS) in Zavod za gozdove Slovenije (ZGS). Ena izmed glavnih nalog je izvajanje Programov preiskav za ugotavljanje prisotnosti karantenskih škodljivih organizmov (KŠO), čigar namen je zgodnje zaznavanje in hitro odzivanje na organizme, ki lahko

¹ L. C., Gozdarski inštitut Slovenije, Oddelek za varstvo gozdov. Večna pot 2, SI-1000 Ljubljana, Slovenija, luka.capuder@gozdis.si

² A. V., Zavod za gozdove Slovenije, Območna enota Kočevje. Rožna ulica 39, SI-1330 Kočevje, Slovenija, andrej.vertelj@zgs.si

³ M. K., Zavod za gozdove Slovenije, Območna enota Tolmin. Tumov drevored 17, SI-5220 Tolmin, Slovenija, matevz.konjar@zgs.si

ogrozijo zdravje rastlin v državi in Evropski uniji (EU). Na nacionalni ravni izvajanje Programov preiskav v gozdovih koordinira GIS (Oddelek za varstvo gozdov). Pri izvedbi pa sodeluje tudi ZGS, ki s pomočjo svoje goste mreže zaposlenih na terenu, po celotni državi zagotavlja kakovosten in učinkovit nadzor nad škodljivimi organizmi.

Evropska komisija (EK) je na območju EU dala pobudo za izvajanje usposabljanj tako imenovane iniciative »Better Training for Safer Food« (BTSF). To so usposabljanja, ki so namenjena izboljšanju znanja in dosledni izvedbi pravil EU, ki urejajo varnost hrane, varstvo rastlin in živali. Glavni cilji programa so spodbujanje usklajenega pristopa k delovanju sistemov nadzora na ravni EU in držav članic, ohranjanje visoke ravni zaščite potrošnikov in varnosti hrane, rastlin in živali ter krepitev globalne trgovine z varnim in zdravim blagom. Program usposabljanj BTSF temelji in se izvaja na pravni podlagi iz 130. člena Uredbe (EU) 2017/625, ki Evropski komisiji omogoča razvoj programov usposabljanja za osebe pristojnih organov držav članic in tretjih držav. Usposabljanja temeljijo na posredovanju informacij, izmenjavi znanj in izkušenj ter vzpostavljanju strokovnih mrež. Izvedena so v obliki delavnic v živo ali na daljavo in jih običajno organizirajo zunanji izvajalci, specializirani za pripravo in izvedbo vsebin s pomočjo strokovnjakov s posameznih področij. Sestavljena so iz teoretičnega in praktičnega dela, kjer je velik poudarek na aktivnem sodelovanju udeležencev v skupinah. Usposabljanja potekajo v različnih državah že od leta 2006 in so namenjena osebjem pristojnih organov držav članic, ki sodelujejo pri uradnih nadzorih in omogočajo spoznavanje aktualnih problematik in tem s področja izvajanja zdravstvenega varstva rastlin.

Tudi v letu 2025 je bilo izvedenih več tovrstnih usposabljanj. Avtorji prispevka smo se udeležili treh različnih usposabljanj:

- »Plant health surveys« (Programi preiskav škodljivih organizmov); udeleženec Luka Capuder iz GIS,
- »New plant health regime« (Nova zakonodaja na področju zdravstvenega varstva rastlin); udeleženci Luka Capuder iz GIS ter Andrej Vertelj in Matevž Konjar iz ZGS,

- »Plant Disease Outbreaks – Contingency planning for priority pests« (Načrtovanje izrednih ukrepov za prednostne karantenske škodljive organizme) – udeleženca Andrej Vertelj in Matevž Konjar iz ZGS.

2 USPOSABLJANJE BTSF: PROGRAMI PREISKAV ŠKODLJIVIH ORGANIZMOV

2 BTSF TRAINING: SURVEY PROGRAMMS FOR HARMFUL ORGANISMS

Med 25. in 28. marcem 2025 je v Münchnu (Nemčija) potekalo usposabljanje na tematiko priprave Programov preiskav za ugotavljanje prisotnosti in izvajanje ukrepov za zatiranje karantenskih škodljivih organizmov. Potekalo je pod vodstvom gospoda Ringoldsa Arnitisa, ki deluje kot strokovnjak na področju zdravstvenega varstva rastlin.

V okviru večdnednega BTSF usposabljanja smo se udeleženci iz petnajstih držav poglobili v ključne vidike načrtovanja, izvajanja in poročanja fitosanitarnih pregledov v državah članicah EU. Program se je začel s pregledom trenutnega stanja na področju fitosanitarnega nadzora v EU, ter predstavitev izkušenj iz preteklih let. Predavatelji so nas seznanili z obstoječimi programi, smernicami in orodji, ki jih države članice uporabljajo pri pripravi letnih načrtov nadzora nad škodljivimi organizmi, ter z izzivi, ki jih prinaša zagotavljanje kakovostnih in primerljivih podatkov na ravni EU. Poseben poudarek je bil namenjen analizi ob pojavu posameznih KŠO, kot je jesenov krasnik (*Agrilus planipennis*), ter z njimi povezanimi fitosanitarnimi tveganji.

Pomemben del usposabljanja je bil namenjen evropski zakonodaji na področju zdravstvenega varstva rastlin, in sicer Uredbi (EU) 2016/2031 Evropskega parlamenta in Sveta z dne 26. oktobra 2016 o ukrepih varstva pred škodljivimi organizmi rastlin. Udeleženci smo dobili celovit vpogled v zahteve, ki izhajajo iz zakonodaje in vlogo mednarodnih standardov (ISPM), ter koncept kategorizacije škodljivih organizmov, s poudarkom na izvedbi načrtov izrednih ukrepov ob potrditvi pojava prednostnega KŠO.



Slika 1: Predstavitev rezultatov diskusije o najboljših načinih ozaveščanja javnosti ob pojavu KŠO *Aromia bungii* (foto: BTSF, Aenor)

Posebno pozornost smo namenili tudi načrtovanju spremljanja KŠO v državah članicah. Informirani smo bili o različnih pristopih, organizacijskih vidikih in načinih priprave programov preiskav za učinkovito ugotavljanje prisotnosti KŠO. Predstavljeni so bili principi statistično podprtega načrtovanja programov preiskav in uporaba EFSA smernic ter »pest-survey« kartic, ki vsebujejo pomembne podatke o organizmih in priporočila za načrtovanje metode spremljanja. Na praktičnih primerih smo spoznali statistično spletno orodje RiPEST in se naučili, kako ga lahko uporabimo pri

načrtovanju programov preiskav za posamezne organizme. Vsi teoretični deli so bili podprti s skupinskimi vajami, ki so vključevale pripravo načrta spremljanja, ter izbiro ustreznih statističnih pristopov za izbrane organizme, kot so bakterijski ožig oljk (*Xylella fastidiosa*), japonski hrošč (*Popillia japonica*), jesenov krasnik (*Agrilus planipennis*) (Slika 1) in rdečevrati kozliček (*Aromia bungii*).

Zelo dragocen del programa je bila izmenjava dobrih praks med državami članicami. Udeleženci smo predstavili svoje izkušnje pri organizaciji in izvajanju programov preiskav, spremembe v nacionalnih sistemih, ter izkušnje pri upravljanju z izrednimi fitosanitarnimi situacijami. Namen teh razprav je bil oblikovati skupno razumevanje izzivov in poiskati rešitve, ki so v praksi že dokazano uspešne.

Teoretični del je dopolnila tudi terenska delavnica, kjer smo imeli priložnost prisostovati pri izvedbi vizualnega pregleda gostiteljske rastline s pomočjo arborističnega plezalca (Slika 2), ki je visoko v krošnjah dreves iskal znake napada karantenskega škodljivca *Aromia bungii*. Predstavljena je bila tudi uporaba izšolanih psov, ki preko vonjav zaznajo prisotnost vrste azijski kozliček (*Anoplophora glabripennis*). Spoznali smo lahko tudi različne tipe pasti in njihove namestitve za lovljenje KŠO. V sklepnem delu terenskega obiska smo izmenjali opažanja, primerjali pristope ter oblikovali priporočila za najboljše metode nadzora.



Slika 2: a) Arboristični plezalec, ki je prikazal vizualni pregled drevesa za prisotnost znakov napada organizma *Aromia bungii* (foto: Luka Capuder). b) Skupinska slika udeležencev izobraževanja BTSF v Münchnu marca 2025 (foto: BTSF, Aenor)

Zaključni del usposabljanja je bil namenjen dokumentiranju in načinih poročanja rezultatov programov preiskav. Predstavljene so bile obveznosti držav članic glede poročanja, način izpolnjevanja letnih poročil po Uredbi (EU) 2020/1231 ter uporaba novih predlog poročil. V delavnicah smo obravnavali praktične primere iz sistema o prestrežbah pošiljk (EUROPHYT), razpravljali o interpretaciji rezultatov, najpogostejših izzivih in najboljših praksah pri pripravi končnih poročil. Usposabljanje je omogočilo boljše razumevanje, kako učinkovito izvajati preiskave na terenu, ter kako rezultate poročati v skladu z evropskimi smernicami.

3 USPOSABLJANJE BTSF: NOVA ZAKONODAJA NA PODROČJU ZDRAVSTVENEGA VARSTVA RASTLIN

3 BTSF TRAINING: NEW LEGISLATION IN THE FIELD OF PLANT HEALTH PROTECTION

Med 5. in 9. majem 2025 je v mestu Talinn (Estonija) potekalo drugo usposabljanje, ki ga je vodila gospa Vlasta Knapič, ki deluje kot strokovnjakinja na področju zdravstvenega varstva rastlin v Sloveniji. Usposabljanje je bilo namenjeno spoznavanju zakonodaje in režima urejanja področja zdravja rastlin in uradnih nadzorov v povezavi z Uredbo (EU) 2016/2031 ter Uredbo (EU) 2017/625. V sklopu predavanj smo spoznali pravne okvire EU na področju varstva rastlin, kategorizacijo škodljivih organizmov, uvozne režime ter nadzor nad lesenim pakirnim materialom. Poseben poudarek je bil na novih in prednostnih KŠO in ukrepih za obvladovanje izbruhov, ter na pomenu ozaveščanja javnosti v primeru njihovega pojava.

Udeleženci smo se aktivno vključili v več skupinskih dejavnosti, kjer smo izmenjevali izkušnje o implementaciji zakonodaje v svojih državah. Obravnavali smo nove fitosanitarne grožnje, pojavljanje škodljivcev, ter delili izzive, dosežke in dobre prakse pri uvajanju nacionalnih ukrepov za nadzor in spremljanje škodljivih organizmov. Program je vključeval tudi pregled Uredbe o izvajanju uradnega nadzora (Uredba (EU) 2017/625), ki ureja nadzor v prehranski verigi, vključno z

obveznostmi pristojnih organov, vzorčenjem, laboratorijskimi analizami ter ukrepi ob ugotovljeni neskladnosti, tudi na mejnih prehodih.

Pomemben del usposabljanja je bil namenjen konceptu karantenskih škodljivcev, kategorizaciji organizmov, prioritetenim škodljivcem ter izvajanju večletnih nadzornih programov. Na praktičnih primerih smo analizirali načrtovanje letnih pregledov, simulacije izrednih ukrepov, izvajanje vzorčenja, identifikacijo in nadzor ter pripravili priporočila za učinkovito spremljanje in preprečevanje širjenja škodljivcev v kmetijstvu, gozdarstvu in naravnem okolju.

Usposabljanje je vključevalo tudi terenski obisk mejnega nadzora v največjem estonskem pristanišču Muuga (Slika 3), kjer smo se lahko sami preizkusili v prepoznavanju neprimerno označenih pošiljk ali pošiljk z znaki prisotnosti KŠO. Spoznali smo tudi postopke pregledov pošiljk ter izzive, s katerimi se inšpektorji srečujejo pri vsakodnevem delu na mejnih kontrolnih točkah. Spoznali smo praktične elemente kontrole uvoza rastlin in rastlinskih proizvodov, nadzor lesenih pakirnih materialov, ter uporabo informacijskih sistemov, kot sta ePhyto in TRACES-NT. Obisk je omogočil neposreden vpogled v organizacijo in izvajanje uradnih pregledov, varnostne ukrepe in zagotavljanje skladnosti z uredbami EU. Analiza opažanj, razprava v manjših skupinah so nam omogočili primerjavo pristopov, identifikacijo najboljših praks in predlogov za optimizacijo nadzora.

Zaključni del usposabljanja je bil namenjen sistematičnemu poročanju in obveščanju o ugotovljenih škodljivcih ter vključevanju javnosti in deležnikov v fitosanitarne aktivnosti. Udeleženci smo se seznanili z obveznostmi po Delegirani uredbi (EU) 2019/829, delovanjem omrežja uradnih laboratorijev, izdajanjem fitosanitarnih spričeval, nadzorom notranjih premikov rastlin in mehanizmi obveščanja javnosti. Na usposabljanju smo tudi predstavili izkušnjo iz Slovenije, ko je bil na sušechi javorolistni platani zaznan utemeljen sum na prisotnost KŠO kitajski kozliček (*Anoplophora chinensis*) in platanin obarvani rak (*Ceratocyclops platani*). Poročali smo o pomembnosti hitrega ukrepanja in učinkovitega sodelovanja med različnimi institucijami ob pojavu suma na prisotnost



Slika 3: Skupinska slika udeležencev izobraževanja BTSF v Talinu maja 2025 (foto: BTSF, AESA)

KŠO. Usposabljanje je zagotovilo celosten vpogled v teorijo, prakso in nove pristope za učinkovito zagotavljanje zdravja rastlin v EU.

4 USPOSABLJANJE BTSF: NAČRTOVANJE IZREDNIH UKREPOV ZA PREDNOSTNE KARANTENSKE ŠKODLJIVE ORGANIZME

4 BTSF TRAINING: CONTINGENCY PLANNING FOR PRIORITY QUARANTINE PESTS

V Budimpešti (Madžarska) je med 14. in 17. oktobrom 2025 potekalo usposabljanje na temo priprave načrtov izrednih ukrepov v primeru izbruha KŠO, ki so uvrščeni na prednostno listo. Izobraževanje je vodila gospa Anita Benko Beloglavec. V sklopu izobraževanja smo udeleženci spoznali pomen pravilne in z deležniki usklajene priprave načrtov izrednih ukrepov v primeru izbruha KŠO. Ti načrti namreč omogočajo koordiniran, učinkovit in pravočasen odziv vsake države članice v primeru krize, ki se pojavi, ko pride do izbruha prednostnega karantenskega škodljivega organizma na njenem ozemlju.

V sklopu usposabljanja smo spoznali glavne zakonske podlage za izdelavo načrtov izrednih ukrepov, njihovo zgradbo, ključne deležnike, ki jih načrt povezuje ter zgradbo in pomen akcijskega načrta. Po potrditvi suma ali prisotnosti KŠO na ozemlju države članice se načrt aktivira in izvede predpisane fitosanitarne ukrepe. Na usposabljanju smo proces izdelave in aktivacije načrta spoznali

na primeru škodljivega organizma japonski hrošč (*P. japonica*). V zaključnem delu usposabljanja pa smo izvedli tudi skupinsko simulacijsko vajo, preko katere smo udeleženci spoznali sam potek dogodkov, ki sledijo zaznanemu sumu prisotnosti škodljivca, njegovi potrjeni prisotnosti in potencialnemu širjenju le tega v prostoru. Usposabljanja sta se udeležila Andrej Vertelj in Matevž Konjar, oba z ZGS.

5 ZAKLJUČEK

5 CONCLUSION

Usposabljanja BTSF so namenjena fitosanitarnim preglednikom in za prijavo na katerokoli izmed delavnic (v živo ali v virtualni učilnici), je potrebno stopiti v stik z nacionalnim kontaktnim predstavnikom (National Contact Point – NCP), ki zbira prijave zainteresiranih in koordinira sodelovanje z Evropsko komisijo ter izvajalci usposabljanj. Nacionalne kontaktne točke so imenovane v vseh državah članicah EU, državah širitve in sosednjih državah ter nekaterih drugih nečlanicah.

V okviru diseminacije smo po vsakem usposabljanju poskrbeli tudi za prenos pridobljenih informacij in gradiv med prisotne institucije ter zainteresirane deležnike. Diseminacija je ključnega pomena, saj omogoča, da se znanje ne ustavi le pri neposrednih udeležencih, temveč se širi znotraj nacionalnih sistemov varstva rastlin, kar prispeva k boljši pripravljenosti in usklajenemu izvajanju programov uradnega nadzora.

BTSF usposabljanja so izjemno pomembna, saj omogočajo izboljšanje razumevanja evropske zakonodaje in standardov, prenos dobrih praks ter pridobitev konkretnih praktičnih veščin, ki jih potrebujemo pri vsakdanjem delu in izvajanju programov preiskav KŠO. S krepitvijo znanja in strokovnosti, ter z vzpostavljanjem povezav s strokovnjaki iz drugih držav lahko učinkoviteje pridobivamo nove veščine in izvajamo učinkovitejšo zaznavo in obvladovanje škodljivih organizmov.

6 ZAHVALA

6 ACKNOWLEDGEMENT

Udeležbo na delavnicah je za vse tri avtorje omogočila BTSF iniciativa Evropske unije.